

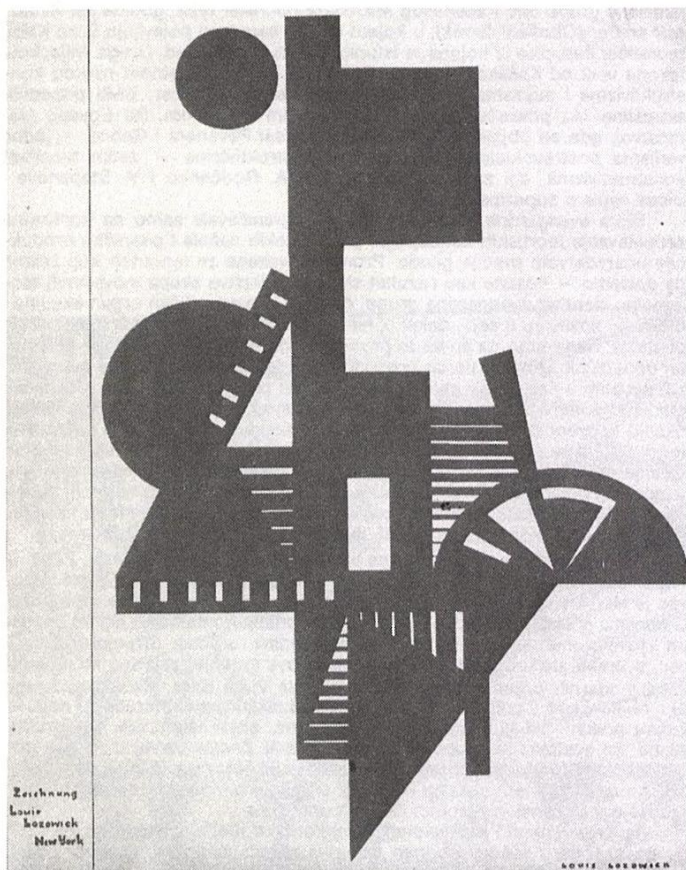
mer moglo bi se uzeti prisustvo dela belgijske, mađarske, bugarske i holandske likovne avangarde na Zenitovoj međunarodnoj izložbi 1924. godine u Beogradu. Ili, uključivanje radova Jo Kleka, jugoslovenskog umetnika iz kruga oko *Zenita* u likovnu manifestaciju koju je organizovao rumunski časopis *Contimporanul* u Bukureštu.

Avangardna komunikacijska praksa temeljila je svoja iskustva na sistemima relacija koji su znatno širi od dosad naznačenih. U dinamičnom saobraćanju, funkciju medija preuzimali su, pored izložbi i matineja, sami časopisi sa svojim redakcijama. Tekstovi, pa čak i tematski brojevi periodičnih publikacija, imali su odgovarajuće komunikacijske svrhe po specifičnim pravilima jezika avangardne umetnosti tih godina. Bez obzira na različitosti avangardnih struktura, oni su se zasnivali na osnovnoj pretpostavci nove umetnosti – promeni estetskog koda i na mogućnosti njihovog prihvatanja u stvaralačkoj praksi. Na osnovu dosadašnjih iskustava, ne bi bilo pogrešno govoriti o dosta brzom širenju ideja nemačkog ekspresionizma, ciriškog, pariskog i berlinskog dadaizma, kao i ruskog konstruktivizma. Uspostavljanje kontakata između časopisa *Der Sturm* i *Ma*, ljubljanskog *Tanka* i takođe *Sturma*, *Vešč* i *Zenita*, dovoljno rečito pokazuju način i vrstu komunikacije. Jedan od naznačenih tipova komunikacije izgradila je redakcija *Zenita*, prepuštivši inicijativu El Lisickom i Ilji Erenburgu, urednicima ruskog konstruktivističkog glasila *Vešč* – *Gegenstand* – *Objet*, da prirede dvobroj programске revije jugoslovenske avangarde. Ideja o uspostavljanju saradnje realizovala se u izboru književnog i likovnog materijala i u originalnom likovnom rešenju naslovne stranice (El Lisicki).

Osnova za funkcionisanje avangardnih poetika nalazila se, nesumnjivo, u časopisima, od kojih su poneki bili gotovo nezamislivi bez ličnosti njihovih urednika. Iako su glasila sadržala individualne poetike umetnika, i pored toga što su elemente poetike cele grupe formirali drugi saradnici, ona su bila pod snažnim uticajem tih ličnosti, najvećim delom ključnih. Poznati su kao pokretači časopisa, duhovni inicijatori i idejni tvorci pokreta. Bili su novatori u mnogim vidovima svojih aktivnosti u prihvatanju i širenju moderne umetnosti, načelima uređivanja časopisa, u koncepciji umetničkog internacionalizma, načinu organizovanja umetničkog života oko glasila, uspostavljanju kontakata sa publikacijama sličnih orijentacija. Najčešće, oni su se u potpunosti vezivali za časopis od prvog do poslednjeg broja, pa se tako pri pomenu *Sturma* neposredno asocira ime Hervarta Valdena, *Die Aktion*, časopis nemačkog ekspresionizma, upućuje na Franca Pfemferta, *Zenit* na Micica, *Zwrotnica* na Tadeuša Pajpera, *Ma* na Lajoša Kašaka. Sva su ova imena uporno i uprkos teškoćama finansijskog, političkog i istorijskog karaktera, uspevala da ostvare svoje uređivačke koncepcije.

Napomene:
Zan-Mišel Palmije. *Sećanja na galeriju »Der Sturm«*. Ideje, X, br. 7, 1979, str. 56.
Ibid., str. 57.
Der Sturm. Ein Erinnerungsbuch an Herwarth Walden und die Künstler aus dem Sturmkreis. Herausgegeben von Nell Walden und Lothar Schreyer. Baden-Baden, 1954, str. 36.

tematski blok pripremila Irina Subotić

Louis Lozowick, Crtež, oko 1922. vl. Narodni muzej, Beograd

u jednom komadu

dušan pajin

POSLE SVEGA

Posle diktatora dolazi razotkrivač
Posle razotkrivača čuvar ugleda
Posle čuvara ugleda čuvar bića
Posle čuvara bića ravnatelj vremena
Posle ravnatelja začetnik
Posle začetnika dete
Posle deteta vremena majka zemlje
Posle majke sudija
Posle sudije izvršilac
Posle izvršioca poverioci
Posle poverilaca grobari
Posle grobara crvi
Posle crva leptiri
Posle leptira nedužnost
Zatim, sve je gotovo

U JEDNOM KOMADU

Biti u jednom komadu
Zauvek
Pre nego telo i svet
Propadnu
Sabrati
Svoja vremena i prostore
Sve mogućnosti
Ne biti više bivši
Ni budući
Ni sadašnji.

NADA

Ne tražim razrešenje prošlih muka
Nego onog što me čeka
Ne tražim oproštaj
Nego odsustvo mržnje
Ne tražim ljubav
Dovoljno mi je razumevanje
Ne morate mi dati budući život
Samo mi nemojte uzimati sadašnji
Ne morate mi pružiti sreću
Dovoljna mi je uteha
Znam da ne mogu biti
Pametniji i jači
Drugi su to ...
Ne tražim nemoguće
Samo se nadam da ću možda
Razumeti dobro i zlo
Ne tražim izlaz
Dovoljna mi je i čistina
Ne tražim poravnanje
Znam da sam beskrajno dužan
Od početka ...
Ne tražim večnost
Samo mi dajte vremena